

דבר העורכת

“על הגובה” על הגובה...

בישיבת המערכת האחרונה הוחלט לצרף לגיליון מספר 8 אינדקס של כל המאמרים שהופיעו עד כה בגיליונות על הגובה. בהכנת האינדקס ארגנתי את רשימת המאמרים על פי הקטגוריות שמופיעות בגיליונות עצמם ועל פי תת-קטגוריות שיצרתי במיוחד עבור האינדקס. הרשימה שהתקבלה מציגה מגוון גדול של היבטים באשר להוראה בחינוך הגבוה והקשר שלה ללמידת הסטודנטים, וכן היבטים על החיים המקצועיים של אנשי הסגל האקדמי. הנושאים שבהם אנו עוסקים מייצגים את כל הרצף שבין התיאוריה לפרקטיקה, בין הרציני להומוריסטי, ובין הגנרי – המתייחס לכל התחומים של ההוראה האקדמית – לבין הפרטי, הספציפי, שעוסק בתחום מסוים, אבל שיש לו השתמעויות גם לגבי תחומים רבים אחרים. הכותבים שלנו הם בראש ובראשונה חברי המערכת. לחברי המערכת תרומה חיונית לכתיבה ולתרגום של מאמרים וכן להערכת המאמרים המוגשים לפרסום (קבלה או דחייה של מאמרים ומתן הערות לשיפור). פרט לאנשי המערכת שותפים בכתיבה גם אנשי סגל מאוניברסיטאות ומכללות בארץ, המגיעים מתחומי דעת שונים.

להלן סיכום תמציתי של הנושאים המופיעים באינדקס. סיכום זה פורש חלק נכבד של “מפת התחום” – של מכלול ועושר הנושאים שבהם עוסק התחום של פיתוח סגל ההוראה בחינוך הגבוה. **על כל זאת, נראה לי שכתב העת ראוי לתואר ‘על הגובה’...** אז מה יש לנו בשמונה החוברות שיצאו עד כה?

ההוראה וקידומה

זוהי הקטגוריה העשירה ביותר במאמרים (למעלה מ-60). ארגנתי אותה באינדקס בשבע תת-קטגוריות:

1. **חשיבה על ההוראה ועל קידומה:** מהם מטרת ההוראה ואתגרי ההוראה בת-זמננו? איך חושבים כיום על ההוראה – הן כמקצוע והן כ“מלומדות” scholarship, הן להקניית ידע והן לחינוך ולקידום החשיבה ויכולת למידה עצמית? מהי הוראה איכותית והאם הוראה היא יכולת נלמדת? מה משקלה של ההוראה הטובה בקידום אנשי הסגל? איך מקדמים את איכות ההוראה, ובמיוחד בהתאמה לתנאים בעולם משתנה?
2. **ההוראה במסגרת תהליכים המתרחשים בחינוך הגבוה:** השפעת תהליכים של 30 השנים האחרונות על ההוראה במוסדות החינוך הגבוה. התהליכים המודגשים במיוחד הם ההתפתחויות בחברה ובתעסוקה כמו תהליכי כוחות השוק, “תרבות הרייטינג” ושינויים דמוגרפיים באוכלוסיית הלומדים. תהליכים אלו ואחרים מביאים להטרוגניות הולכת וגדלה של אוכלוסיית התלמידים, ועימה תוספת גדולה של לומדים ממעמד חברתי-כלכלי בינוני ונמוך, של תלמידים שהם חסרי מוטיבציה והכנה מספקת ללמידה אקדמית, של תלמידים מבוגרים ושל תלמידים עובדים. התפתחויות נוספות בחברה ובתעסוקה הן הדרישה ללמידה מתמשכת – “לאורך החיים”, חדירת טכנולוגיות חדישות לחיים ולמקום העבודה והסתמכות הולכת וגדלה במוסדות החינוך הגבוה על כוח ההוראה שאינו על תקן (בעיקר סגל זוטרי ומורים מן החוץ).
3. **אסטרטגיות ושיטות הוראה:** הנהגת שיטות חלופיות להרצאה כמו למידה באמצעות פרויקטים או על פי בעיות, למידה התנסותית, למידה באמצעות בניית נרטיבים והוראה ממוקדת למידה. האסטרטגיה השולטת כיום היא הוראה ללמידה פעילה, המשלבת בהרצאה פעילויות של התלמידים, לעתים גם עם שילוב של אמצעים טכנולוגיים כמו מחשבים ניידים וקליקרים. כן מוצג מחקר על הוראה במסגרת הנחית דוקטורנטים.
4. **פעילויות לקידום ההוראה:** הצגת מודלים שונים של סדנאות להכשרה להוראה של מרצים ומתרגלים.
5. **מצוינות בהוראה:** מהי המשמעות של מצוינות בהוראה? מה עושים מורים מצטיינים במיוחד, במהלך השיעורים ומחוצה להם? איך לזהות, לבחור ולתגמל מורים מצטיינים?
6. **רעיונות יישומיים וטיפים להוראה:** איך לנהל את השיעורים הראשונים והאחרונים בקורס? איך ללמד היטב בקורסים גדולים? איך לאתגר סטודנטים מצטיינים? איך ללמד באופן בהיר ומעניין? איך להפעיל את הסטודנטים בזמן השיעור? כיצד לגרום לסטודנטים לקרוא לקראת השיעור? איך למנוע מראש בעיות התנהגות ומשמעת של סטודנטים ואיך להתמודד עימן כשהן מתרחשות?
7. **הומור בהוראה ועל ההוראה:** משמעות ההומור בהוראה, הנחיות לשילוב ההומור בהוראה, תיאור ההומוריסטי של שימוש לקוי בשקפים בשיעור ושל ביקורות של סטודנטים על מרצים, על מתרגלים ועל ספרי הלימוד.

סטודנטים ולמידה

1. **איך סטודנטים לומדים?** מה גורם לקשיים בלמידה? מהם ההבדלים בין סטודנטים בסגנונות הלמידה, במוטיבציה ללמידה וביכולת ההקשבה? מהי ההשפעה של עבודה במהלך הלימודים על הלמידה? מהם הצרכים של הלומד המבוגר?
2. **הדרכה, תמיכה ועזרה בדרכי למידה:** איך לעזור ללמידה ולתמוך בלמידת הסטודנטים? איך להקנות מיומנויות של למידה יעילה או של למידה עצמית?

3. יושר אקדמי של סטודנטים: בעיות של אי-יושר אקדמי, ובמיוחד של העתקת עבודות, גניבה ספרותית (פלגיאט), שחזור שאלות במהלך מבחנים והעתקה בבחינות. הסיבות לתופעות אלו והדרכים להתמודדות איתן, והאם יש הבדל בשכיחות התופעה בין תחומים אקדמיים ובין תלמידים חלשים וחזקים.

4. הומור לגבי סטודנטים ולמידתם: תיאור הומוריסטי של הדרך שבה סטודנטים לומדים ושל ה"ידע" שהם מפגינים בבחינות.

הערכת המרצים וההוראה

1. הערכה "מעצבת" במהלך/אמצע הסמסטר: המטרה של הערכה כזאת, כיצד מבצעים אותה וביצוע באמצעות "מעגלי איכות".
2. הערכה "מסכמת" בסוף הסמסטר: סקר/משאל/משוב הסטודנטים: מחקרים באשר לתוקף ולמהימנות תוצאות הסקר, מחקרים על הפעלת הסקר באינטרנט ועל הערות מילוליות של הסטודנטים. דיון בבעיית פרסום תוצאות הסקרים בפומבי ושימוש בתוצאות הסקר לבחירת מרצים מצטיינים.
3. מה משפיע על משובי הסטודנטים? הקשר בין דירוג המרצים/מתרגלים בסקר ההוראה לבין התחום האקדמי, קושי הקורס, רמת הציונים בקורס, רמת התלמידים (טובים לעומת חלשים), היופי של המרצים, מידת הנוכחות של הסטודנטים בשיעורים, תפקוד כמתרגל של המרצה עצמו או של איש סגל זוטור וסוג ההערות הפתוחות (מילוליות) שרושמים הסטודנטים.
4. מיתוסים לגבי סקר ההוראה: השגות שמעלים אנשי הסגל לגבי היבטים שונים של סקר ההוראה ותוצאותיו והפרכת המיתוסים על ידי ממצאי מחקר.
5. דרכי הערכה נוספות/חלופיות של המרצים: שימוש בתלקיט (פורטפוליו), הערכת עמיתים והזמנת מרצים אחרים להעריך את השיעורים, שימוש בטופס הערכה עצמי או בתוספת פריטים לטופס הסטנדרטי של המוסד, איסוף משובים לא פורמליים מהסטודנטים ודיון בקבוצות על ההוראה במהלך השיעור.

הערכת הסטודנטים והלמידה

1. ציונים: מדיניות מרצים במתן ציונים והגורמים המשפיעים עליהם בקביעת הציון, תפיסת ההוגנות של מתן הציונים, אינפלציה של ציונים, הקשר בין הציונים ורמת הקושי של המבחן והשגת היעדים הלימודיים.
2. טיפים להערכת הסטודנטים: איך לתכנן את המבנה של מבחן רב-ברירה ולחבר שאלות "טובות".
3. הומור לגבי מבחנים ובחינת ההבנה: ממצאי "מחקר" בארצות הברית על התופעה המבהילה של עלייה במוות של סבתות הסטודנטים בתקופת מבחני סוף הסמסטר (כפי שמדווח על ידם...), ואנקדוטה ישנה וגלגוליה ההיסטוריים באשר להקפדה על דיוק בניסוח שאלות מבחן והפרשנות של הסטודנט...

שימוש בטכנולוגיה בהוראה

1. למידה מרחוק: הפעלת למידה מרחוק בקורסים סינכרוניים ואסינכרוניים, חסרונותיה ויתרונותיה של למידה מרחוק ואיך ניתן להתגבר על הכשלים.
2. אתרי קורסים: תהליך ההטמעה של האתרים לשיפור ההוראה והלמידה, יתרונות תפעוליים, ארגוניים ופדגוגיים של האתרים, מגוון של שימושים פדגוגיים באתרים, טיפים לעיצוב האתר וליישומים מעניינים.
3. סביבות אינטרנטיות לביצוע מטלות: שימוש באינטרנט להגשת תרגילי בית, לפיתוח שאלות על ידי סטודנטים ולהערכת השאלות על ידי סטודנטים עמיתים.
4. כלים של ווב 2.0: פורום, בלוג, פודקסט, וודקסט, ויקי: מהם הכלים האלה? רציונל לשימוש בהם, מאפייניהם כאמצעים להוראה ולמידה והצעות לדרכים לשלב אותם בהוראה אקדמית.
5. שימוש בשקפים ובמצגות במהלך השיעור: איך להשתמש בשקפים ובמצגות באופן פדגוגי נכון ומתאי ובאילו תחומי תוכן אין להשתמש במצגות.
6. מחשבים וקליקרים לשימוש בשיעור בכיתה: הפעלת תלמידים בכיתות גדולות על ידי שימוש במחשבים ניידים אלחוטיים ובקליקרים ושימושים פדגוגיים מועילים באמצעים האלה.

החיים המקצועיים של אנשי הסגל האקדמי

הקונפליקט התמידי של אנשי הסגל האקדמי בין מחקר והוראה, בין תפקוד אקדמי ובין תפקידי ניהול אדמיניסטרטיבי, הצעות לייעול התפקוד במסגרת האקדמית והשגות של איש סגל באשר להליכי הקידום והקביעות.

התכנים של המאמרים במדורים קצת שאר רוח, מהנעשה בארץ ומהנעשה בעולם מדברים בעד עצמם, ואין צורך לפרט יותר מכך.

ביאחולי קריאה מהנה ומעשירה,

נירה חטיבה